



Tilbakeføring av Hjerkinn skytefelt til en mest mulig opprinnelig naturtilstand – muligheter, ønsker og dilemmaer.

Av Dagmar Hagen, Norsk institutt for naturforskning, NINA

Hjerkinn skytefelt på Dovrefjell skal utvikles i løpet av perioden 2005-2008, som del av Stortingets vedtak om etablering av et nytt skytefelt på Østlandet. Stortinget har vedtatt at tilbakeføring av skytefeltet til sivile formål skal gjennomføres på en slik måte ”...at man får en betydelig naturvergevinst, og de arealene som skal innlemmes i framtidige verneområder skal tilbakeføres til en mest mulig opprinnelig naturtilstand”. Dette er første gang det gjennomføres et så stort naturrestaureringsprosjekt i Norge. Det er et svært ambisiøst prosjekt, også i internasjonalt perspektiv.

BAKGRUNN

I 1999 kom vedtaket som snudde opp ned på alle planer om økt militær bruk av Hjerkinn skytefelt og Dovrefjell. Fra 1980-tallet var det økende fokus på Forsvarets bruk av fjellområdet på Dovrefjell. Det ble fremmet planer om utvidelse av øvingsområdet og lang-distanseskyting over eksisterende verneområder. Tidlig på 1990-tallet ble det fremmet forslag om bruk av de nedlagte gruvene på Hjerkinn til lager for spesialavfall, og det ble utkjempet en kort, men hard kamp før planene ble skrinlagt.

Stortinget vedtok i 1999 å opprette et nytt skyte- og øvingsfelt for Forsvaret på Østlandet (St.meld. nr 11 (1998-99)). En del av dette vedtaket var at bruken av Hjerkinn skytefelt skulle utvikles etter hvert som det nye Regionfelt Østlandet ble ferdigstilt, dvs. i løpet av perioden 2005-2008. Det ble også vedtatt at arealene som i dag utgjør Hjerkinn skytefelt skal inngå i en plan for utvidet vern av Dovrefjell.

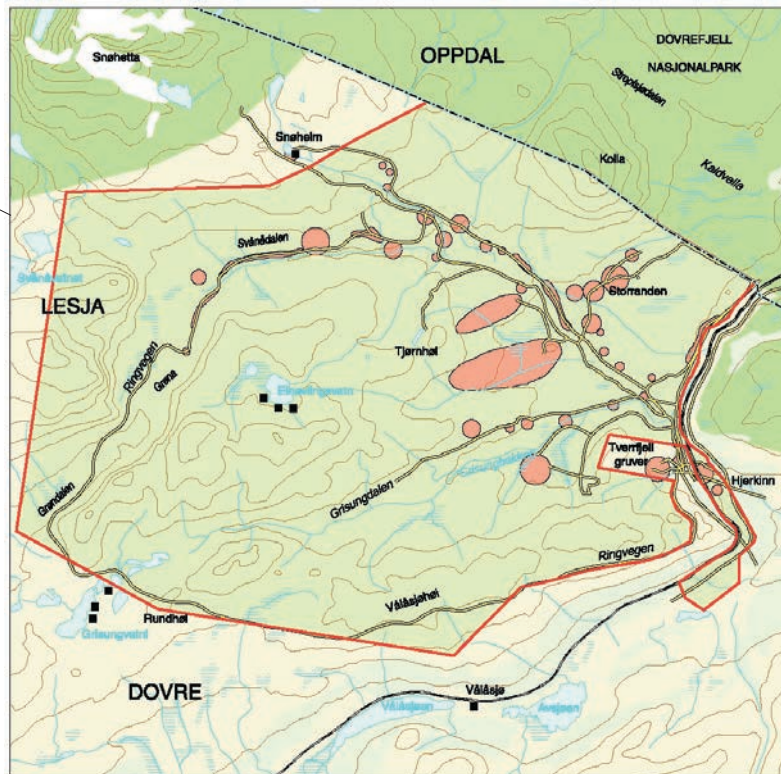
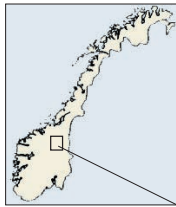
Storingsvedtaket gir en del klare og ambisiøse retningslinjer i forhold til tilbakeføringen og etterbruken av Hjerkinn skytefelt. Planarbeidet skal, i følge Stortingets forutsetninger, gjennomføres på en slik måte at man får en betydelig naturvergevinst og helt nye perspektiv for vern og helhetlig forvaltning av Dovrefjellområdet. I dette ligger det at de arealene som skal innlemmes i de framtidige verneområdene skal tilbakeføres til en mest mulig opprinnelig naturtilstand.

Planleggingen for avvikling og tilbakeføring av Hjerkinn skytefelt til sivile formål inneholder tre integrerte planprosesser:

- Kommuneplaner for Dovre og Lesja
- Verneplan for å avklare mulig framtidig vern etter naturvernloven
- Forsvarets plan for avvikling av skytefeltet, tilbakeføringsprosjektet

Formålet med planarbeidet er å gjennomføre Stortingetsvedtaket gjennom en åpen planprosess, der det skal formuleres konkrete mål for restaureringsinnsatsen i skytefeltet og slik at forutsetningene for framtidig bruk og vern blir ivaretatt. Forsvarets tilbakeføringsprosjekt har fått navnet Hjerkinn PRO.

Når Hjerkinn skytefelt legges ned, skal hele det store skytefeltområdet tilbakeføres til opprinnelig naturtilstand. Snøhetta i bakgrunnen. Foto: Dagmar Hagen



Hjerkinn skytefelt

- Skytefeltgrense
- Areal med store inngrep
- Veger
- Hytter



Hjerkinn skytefelt ligger på Dovrefjell i 1000-1400 meters høyde. Inngrep i form av vegger og militære installasjoner finnes for det meste i feltets østlige deler. Flere naturvernområder omgir skytefeltet og den største er Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. Kartet har ikke fått med seg de nye grensene for nasjonalparken fra 2002, som nå går inn mot skytefeltet på nord- og vestsiden

Etableringen av det nye skytefeltet på Østlandet går nå sin gang, til tross for både protester, aksjoner og det som Forsvaret ellers måtte hatt å stri med av mer interne forhold i

det siste. I Hjerkinn skytefelt har aktivitetsnivået gradvis avtatt de siste åra, men fremdeles er det en fast stab til stede og både Hæren, Luftforsvaret og andre brukere gjennomfører

regulær aktivitet. Men fra 1. august 2006 blir det forandring på dette, da opphører skytefeltadministrasjonen som har stått for den daglige drifta og "vakta" som blant annet har ansvaret for drifta av bommen på Snøheimvegen stenger. Hvordan ferdselen på Snøheimvegen skal reguleres etter dette er fremdeles ikke avklart. Fram til og med 2008 vil Luftforsvaret fortsatt ha noe virksomhet. Men fra 2009 skal det nye skytefeltet på Østlandet være i drift og da er det helt slutt på all bruk av kuler og krutt i Hjerkinn skytefelt. Tilbake på Hjerkinn blir en liten stab som blant annet skal bistå med infrastruktur og logistikk i tilbakeføringsarbeidet.

Hvordan skal tilbakeføringsvedtaket settes ut i livet?

Umiddelbart etter vedtaket om tilbakeføring ble det satt i gang et omfattende planarbeid. De fire viktigste partene i dette arbeidet var kommunene Dovre og Lesja, Fylkesmannen i Oppland og Forsvaret. Det ble etablert et felles Plan- og utredningsprogram som skulle framskaffe best mulig kunnskapsunderlag for påfølgende beslutninger om framtidig bruk og forvaltning av området.

I perioden 2001-03 ble det utarbeidet et stort antall tema-utredninger som dokumenterte tilstand og belyste konsekvenser av ulike typer

framtidig bruk. Utredningene ble gjennomført av en rekke solide, norske fagmiljø, og omfattet både næringsretta tema, verneverdier, tekniske løsninger og sikkerhet:

- Noen av tema-utredninger gjennomført i Hjerkinn PRO.**
- Etterlatenskaper bygg og anlegg
- Landskap
- Plante- og dyreliv
- Revegetering
- Beitebruk
- Kulturmiljø og kulturminner
- Næringsliv og samfunnsutvikling
- Friluftsliv
- Løsavleiringer og permafrost

Alle disse utredningene ble brukt videre av Forsvaret i utarbeidelse av en Plan for tilbakeføring, der både praktiske og tekniske løsninger, omfang, tidsplan og kostnader ble beskrevet. I tillegg er det beskrevet hvilke deler av feltet som skal tilbakeføres først. Forsvarsbygg hadde ansvaret for å lage et planutkast som ble oversendt Forsvarsdepartementet for ferdigstilling. Planen ble godkjent i 2005. Fase 1 av Hjerkinn PRO skal gjennomføres i perioden 2006-2012, og har en godkjent kostnadsramme på 321 mill kr. Sentrale oppgaver her er eksplosivrydding, fjerning av en del store anlegg og sikring mot grunnforurensning. Det setter nå i gang faggrupper som detaljplanlegger tilbakeføring for konkrete inngrep slik at entreprenørarbeidet kan sendes ut på anbud. I ei slik faggruppe sitter både ingeniør, landskapsarkitekt, biolog og det er militær kompetanse tilgjengelig. Fase 2 går fra 2013 til 2020, og her er det foreløpig såpass mye usikkerhet om omfang at det ikke foreligger noe offisielle kostnadsberegninger.



Vegger er den vanligste inngrepstypen i skytefeltet, og inngrepene er mye bredere enn selve vegbanen. Foto: Dagmar Hagen



Det finnes flere store enkeltinngrep som er både teknisk og økologisk krevende å tilbakeføre, som her den store HFK-sletta. Foto: Dagmar Hagen

LITT OM OMRÅDET

Naturforhold

Hjerkinn skytefelt ligger i den sørvestlige delen av Dovrefjell. Fjellvegetasjon etablerer seg og eksisterer under marginale økologiske forhold, med kort vekstsesong og lave sommertemperaturer, og på Hjerkinn er det i tillegg lav sommernedbør som utsetter plantene for sommertørke. Plantene har tilpasninger som gjør dem i stand til å overleve under slike forhold. Under slike betingelser vil naturlig gjenvekst etter inngrep gå svært seint, og i noen inngrep er det ikke registrert ny vegetasjon selv etter flere tiår.

Store deler av skytefeltet er dekket av næringsfattige løsmasser fra istida, dominert av sand og grus, men lokalt finnes områder med rik berggrunn. Vekstsesongen er på om lag 115 dager. Gjennomsnittlig total sommernedbør (mai – september) er 248 mm, og gjennomsnittlig sommertemperatur (mai – september) er 7,2 °C. Feltet domineres av tørr heivegetasjon, vierkratt og noen myrområder. Mesteparten av skytefeltet ligger i lågalpin vegetasjonsregion, ca. 1000-1100 moh., og her finnes også de fleste militære anlegg og aktivitet. Grensa til mellomalpin vegetasjonsregion ligger på 1350 moh. Over denne grensa vokser ingen busker, og vegetasjonen er dominert av flerårige urter, gras, lyng-

vekster og lav. Fra ca. 1450 moh. er det usammenhengende vegetasjonsdekke dominert av steinboende lavarter, moser og enkeltindivider av karplanter. Det finnes inngrep også i mellom- og høgalpin region.

Historie og bruk

Dovrefjell har vært brukt til jakt, beite og andre tradisjonelle aktiviteter i svært lang tid. Gamle fangstanlegg viser spor av organisert jakt for 2000 år siden. Hjerkinn ble tatt i bruk til militære formål fra 1923. På 1950-tallet ble bruken av området formalisert, og den største utbyggingen av vegger og anlegg foregikk på 1960-tallet. Skytefeltet er på 165 km², og har vært det største skytefeltet i Sør-Norge. Både Hæren og Luftforsvaret har brukt feltet, og også en rekke NATO-land har brukt området til vinterøvelser. Både trening av soldater, testing av materiell og ammunisjon og destruksjon av ammunisjon har vært sentrale aktiviteter.

Den militære virksomheten har også vært av sosial og økonomisk betydning for omkringliggende kommunene, både i form av arbeidsplasser og omsetning av varer og tjenester. Alternativ næringsutvikling har vært sentrale deler i kommuneplanene for Dovre og Lesja.

Skytefeltet ligger omsluttet av en rekke verneområder, som understreker de spesielle natur- og kulturminnekvitetene i fjellom-

rådet. Dovrefjell er et område med svært stort mangfold av arter og plantesamfunn, og er mellom annet tilholdssted for en av Europas siste gjenlevende villreinstammer.

Inngrepsstatus

Hoveddelen av utbyggingen på Hjerkinn foregikk på 1960-tallet, og mesteparten av vegnettet ble etablert i denne perioden. Men helt fram til de siste årene er det etablert store, tunge anlegg i skytefeltet. En av temaautredningene i Plan- og utredningsprogrammet beskrev og kvantifiserte alle eksisterende vegger og anlegg og kom til at det i dag er 90 km veg, mer enn 100 bygninger, flere større målbaner og skytevoller og en rekke andre store enkeltinngrep i feltet. Det er også inngrep som resultat av militær øvingsaktivitet, som kjørespor og nedslagsfelt. I tillegg er det mange små og store masseuttak spredt langs store deler av vegnettet.

Tilbakeføring av disse inngrepene innebærer store utfordringer både sikkerhetsmessig, teknisk, landskapsestetisk og økologisk. Vegger vil trolig bli den mest omfattende, og i mange tilfeller vanskeligste, typen inngrep å tilbakeføre på Hjerkinn. Vegene går gjennom et mangfold av vegetasjonstyper, de representerer inngrep under svært ulike økologiske forhold og er anlagt med ulike tekniske løsninger. Noen vegstrekninger er homogene, og samme framgangsmåte for naturresturering kan anbefales langs hundrevis av meter, mens andre strekninger må vurderes ned til 10 m nivå. Dette innebærer at løsninger må vurderes for svært ulike målestokker.

REVEGETERING I HJERKINN SKYTEFELT – LITT HISTORIKK

De første spede forsøkene med å etablere ny vegetasjon i området ødelagt av militær bruk i skytefeltet ble gjennomført av Forsvaret selv i 1985, da store mengder frø av hundegras ble tømt ut på stygge og godt synlige inngrep. Tiltaket var godt ment, men ble ikke gjennomført på en måte som ville blitt anbefalt i dag.

Men man var i gang! Fra 1989 ble det etablert et femårig forskningsprosjekt som skulle teste ut og vurdere metoder for revegetering. I årene som fulgte ble det gjødslet, sådd, plantet, gravd, analysert og drøftet. Sluttrapporten fra metodeprosjektet kom i 1994, og på grunnlag av den gjennomførte Forsvaret en del større tiltak langs vegnettet. Påfølgende prosjekter i 1995-1997 hadde som målsetting å utbedre vegetasjonsskader basert på noen få, utvalgte metoder. All denne aktiviteten ble gjennomført i den tro at Forsvarets aktivitet i området skulle opprettholdes. Revegetering var et forvaltningstiltak som skulle sikre miljøkvaliteter og redusere eventuelle konflikter i forhold til andre brukere, parallelt med militær bruk.

Da Stortinget vedtok at Hjerkinn skytefelt skulle avvikles, fikk revegetering- og restaureringsprosjektene i skytefeltet et nytt innhold.

Begrepene revegetering og restaurering

Det finnes mange begreper og ord som beskriver prosessene med å skape ny vegetasjon etter inngrep. Ordene brukes litt om hverandre, og brukes litt ulikt av ulike profesjoner.

Revegetering brukes gjerne om å lage ett nytt vegetasjonsdekke. Dette er et generelt begrep som ikke sier så mye om hvilke metoder som brukes eller hva slags mål man har med tiltaket. Restaurering er egentlig et begrep som beskriver gjenoppbygging av et ødelagt økosystem der økologisk funksjon er sentralt.

Restaureringsprosjekter skal ha et veldefinert mål og med både et sosialt og økologisk innhold. I Hjerkinn PRO brukes begrepet restaurering om hele prosjektet, mens revegetering brukes om den delen som går på å legge til rette for vegetasjonsetablering. Her er revegetering en sentral del av restaureringa.

Det var snakk om storskala tilbakeføring, der revegetering ble et forvaltningstiltak som skulle gjenopprette verneverdige naturkvaliteter. Erfaringene fra tidligere forsøk ble helt sentrale i planlegging av tilbakeføringsprosjektet – av minst to grunner. For det første hadde disse gitt mye faglig kunnskap og erfaringer med ulike metoder og teknikker for vegetasjonsetablering. For det andre hadde erfaringene har gjort at terrengslitasje og revegetering allerede var på dagsorden blant brukere og aktører i området. Bevisstheten og kunnskapen om vegetasjonsetablering og restaurering er dermed større enn hva man normalt kunne forvente ved oppstart av en slik omfattende planprosess. Dette har vært et svært godt utgangspunkt, og har ført til at revegetering og restaurering har vært sentralt inne i alle deler av planprosessen.

FORUTSETNINGER FOR VELLYKKET TILBAKEFØRING

Det er en rekke forutsetninger som skal på plass for at dette enorme prosjektet skal kunne



Utbedring av skader i bratt terreng, og med grove masser, kan ført føre til nye skader og erosjon. Bildet viser ei vegskjæring i den sentrale delen av skytefeltet. Foto: Dagmar Hagen

gjennomføres. Det vil føre for langt å gå inn på alle disse, men jeg vil kort nevne en del sentrale forhold som ligger i bunnen av tilbakeføringen. Først og fremst ligger det en politisk beslutning, og i den defineres også målet med prosjektet. Dette målet er ambisiøst, og representerer et ønske for hvordan området skal bli på lang sikt. Fagutredningene og *Plan for tilbakeføring* har vært verktøyene for å operasjonalisere målet, dvs. gjøre målet tydeligere. Et tydelig og realistisk mål er en forutsetning for vellykket restaurering. Et realistisk mål krever også at prosjektet har tilstrekkelig økonomi. Det er mange tekniske utfordringer i prosjektet, både knyttet til størrelsen, varigheten, beliggenheten og ikke minst sikkerheten. Faren for udetonerte eksplosiver, såkalte blindgjengere, er til stede i hele feltet. Forsvaret må gjennomføre omfattende ryddeaksjoner for sivilt personell kan gå i gang med arbeid i feltet. De strenge kravene til sikkerhet sammen med generell mannskapsmangel i Forsvaret gjør at dette kan bli den begrensende faktoren for framdrifta i prosjektet i årene som kommer.

Sist, men absolutt ikke minst, kommer utfordringene knyttet til landskapsvurderinger og økologiske problemstillinger. Sentrale problemstillinger her er knyttet til: Når er det nødvendig å gjennomføre kostbare tiltak, og når kan et inngrep få ”ligge i fred”? Hva slags tiltak skal brukes i vegetasjonsetablering? Hvordan skal området se ut i framtida? Hva med tidsperspektivet – når er området tilbakeført? Hva er vellykket revegetering? Hva menes med formuleringen ”*mest mulig opprinnelig naturtilstand*” i Stortingsvedtaket? Nedenfor følger betraktninger omkring noen av disse problemstillingene. Her finnes det få absolutte svar, men mange har nok sine tanker og formeninger som det er fritt å spinne videre på.

Naturlig gjenvekst eller aktive revegeteringstiltak?

Naturlig gjenvekst etter inngrep kan gå svært seint i alpine områder, og spesielt på tørre rabber går gjenveksten ekstremt sakte. Det finnes mange inngrep i denne vegetasjonstypen i skytefeltet på Hjerkin. Alternativet til naturlig gjenvekst er å sette i verk aktive revegeteringstiltak for å etablere ny vegetasjon. Det kan være to motiv for slike tiltak, enten å øke tempoet i den naturlige gjenveksten, eller å utvikle et nytt vegetasjonsdekke som skal erstatte det som fantes før inngrepet. Det fagfeltet som fokuserer på reparering eller istandsetting av naturområder kalles ”restaureringsøkologi”.

Fordelene med naturlig gjenvekst er at det er mindre ressurskrevende enn å gjennomføre aktive tiltak, det reduserer faren for nye skader og inngrep ved tilbakeføring og kan av enkelte oppfattes som ”riktigere” fordi hele prosessen overlates til naturen selv. Ulempene med naturlig gjenvekst i skytefeltet er først og fremst at det går sakte, og i enkelte inngrep foregår det ingen netto tilvekst over tid. I tillegg kan det oppfattes som å løpe fra ansvaret dersom det ikke gjøres en aktiv innsats. Naturlig gjenvekst fører ikke nødvendigvis til samme vegetasjon som fantes før inngrepet.



Naturlig gjenvekst av veger, kjørespor eller lignende fører ofte til en vegetasjon som er forskjellig fra den opprinnelige, og en dominans av grasarter er vanlig. Endra miljøforhold på voksestedet gir andre vekstbetingelser enn før inngrepet, og dermed forhold for andre arter og plantesamfunn. Foto: Dagmar Hagen

I Hjerkin skytefelt skal det gjennomføres aktive tiltak i en del inngrep, spesielt der det er fare for erosjon og økt skadeomfang. Slike tiltak kan være tilførsel av organisk materiale, som jord eller alginat, næringstilførsel, eller tilsåing og utplanting. Det er vedtatt et fullstendig forbud mot tilførsel av fremmed plantemateriale i prosjektet. Dette skal forhindre spredning av kommersielle frøblandinger som vi ser i stor skala langs vegnettet og i fjellområder over hele landet. Det er samlet inn grasfrø på Hjerkin som er under oppformering hos godkjente frødyrkere, og som skal brukes i inngrep der denne behandlingen er anbefalt.

Hva er vellykket revegetering?

En viktig del av utredningsarbeidet var å gi innspill på hva som skal være realistiske mål for tilbakeføringa. Kort sagt: Hva skal defineres som vellykket restaurering – både i kort og langt tidsperspektiv?

Stortingsmeldinga skisserer svært ambisiøse mål for restaurering av skytefeltet. En faglig vurdering av hva som er økologisk mulig er viktig for å gi realistiske forventninger.

To spørsmål er helt sentrale for å definere realistiske mål:

1. Hva er mulig?

Det er både økologiske og tekniske begrensninger for hva som er mulig å få til i prosjektet. Noen økologiske begrensninger er knyttet til klimatiske forhold. Etablering av ny vegetasjon i fjellet tar lang tid. Dette vil selvsagt variere med økologiske forhold og type inngrep, men i skytefeltet er situasjonen langt fra optimal med dramatiske inngrep (all vegetasjon fjernet) i tørre områder (grovt substrat og lite nedbør). Samtidig er kunnskapsgrunnlaget om revegetering på Hjerkinns mye bedre enn i de fleste andre tilsvarende områder, så forutsetningene for vellykket tilbakeføring er slik sett de beste. Etter at veger eller tekniske installasjoner er fjernet, vil naturlig gjenvækst være anbefalt løsning for etablering av nytt vegetasjonsdekke i mange av områdene i skytefeltet. Dette kan være i konflikt med et kortsiktig mål om rask gjenvækst, men vil være i tråd med et langsiktig mål om tilbakeføring til tilnærmet opprinnelig vegetasjon.

I dette prosjektet må det aksepteres at noen områder, estetisk sett, blir verre før de blir bedre, som et ledd i en langsiktig økologisk utvikling.

2. Hva er ønskelig?

Definering av realistiske mål er fundamentet i restaureringsprosjekter. Ethvert definert mål vil være et av mange alternative løsninger for området. Dette innebærer at målene vil representere holdningene og verdivalgene til de aktørene som har vært med å bestemme. I Stortingsvedtaket og de følgende planene for utvikling av Hjerkinns er definert en rekke mål, som:

- restaurere området slik man oppnår betydelig naturgevinst
- bringe deler av området tilbake til tilnærmet opprinnelig tilstand

- utvikle et attraktivt område for turisme
- gjennomføre noen tiltak som gir umiddelbar positiv effekt

I slike store prosjekter er det mange aktører, det er mange som har meninger og framtidig bruk. Dette er også situasjonen på Hjerkinns. Selv om det er stor enighet om store deler av prosjektet, er det en del tema som vekker sterke følelser og klare meningsbrytninger. Det er nok å nevne framtidig bruk av Snøheim og stenging av Snøheimvegen. Det er også delte oppfatninger om fjerning av andre deler av vegnettet, bruk av aktive vegetasjons-etableringstiltak istedenfor å satse på naturlig gjenvækst, om enkelte inngrep skal bevares som kulturminner og selvsagt er det diskusjon omkring hvor mye penger samfunnet skal bruke på dette prosjektet. Eksemplene illustrerer at tilbakeføringsprosjektet inneholder en betydelig verdikomponent og områdets utvikling vil være avhengig av de valg som beslutningstakerne gjør, i kombinasjon med de tekniske og økologiske forutsetningene omtalt over.

PILOTPROSJEKTET

Da feltet ble besluttet nedlagt, fantes det altså omfattende erfaring med vegetasjons-etablering. Men det var lite erfaring med tilbakeføring av tekniske inngrep – ettersom dette aldri tidligere hadde vært en problemstilling i området. I forbindelse med utarbeiding av *Plan for tilbakeføring* var det behov for mer faktakunnskap om tekniske utfordringer, sikkerhetshåndtering, kostnader og prosjekterfaring som skulle ha direkte overføringsverdi når den storskala tilbakeføringen skulle starte opp. Sommeren 2002 ble det derfor gjennomført en fjerning av 2,2 km veg i sentrale deler av skytefeltet. Hele poenget med Pilotprosjektet var å gjennomføre et tiltak som hadde direkte overføringsverdi. Hovedmetoden i prosjektet var å fjerne tilkjørte masser og grave seg ned til den opprinnelige overflata og løsnet på den slik at luft og vatn



Sommeren 2002 ble det i et pilotprosjekt fjernet 2,2 km veg i sentrale deler av skytefeltet. Bildene viser situasjonen i juli 2002 (øverst) og i juli 2005, tre år etter. Foto: Dagmar Hagen

kunne komme til. Tuer av vegetasjon i veggrøftene og vegkantene ble lagt inn i den nedlagte vegbanen. I deler av strekningene ble det tilført næring, frø og organisk substrat etter et system som gjør det mulig å studere effektene av ulike typer behandlinger. Det ble samme år etablert et overvåkingsopplegg for å følge utvikling av vegetasjon, jord og landskap i Pilotprosjektet.

Pilotprosjektet hadde en umiddelbar visuell effekt. Allerede etter to vekstsesonger er den tidligere vegen ”usynlig” for folk som passerer uten å kjenne prosjektet (se bilder). Den økologiske prosessen med etablering av ny vegetasjon vil ta mye lengre tid. Områdene fra

pilotstudien er nå inne i en svært lang periode med naturlig gjenvækst før et nytt vegetasjonsdekke er etablert. Områdene som ble tilbakeført i pilotstudien representerer relativ ”enkle inngrep”, dvs. de ligger i et område med intakt og delvis frodig vegetasjon i omkringliggende areal og vegene var bygd uten å fjerne opprinnelig overflate. Dette ga gode forutsetninger for gjenvækst. Mange av vegstrekningene i skytefeltet representerer atskillig større utfordringer, både teknologisk og økologisk.

BEHOV FOR OVERVÅKING OG OPPFØLGING

Tilbakeføringsprosjektet på Hjerkinns representerer et spennende nybrottsarbeid innen norsk naturforvaltning, og er også forventet å vekke internasjonal interesse. Fylkesmannen i Oppland oppgir at fjerning av veger og anlegg vil mellom annet medføre at arealet med inngrepfri natur (INON), definert som områder uten tyngre tekniske inngrep vil øke med 196 km². Både av hensyn til framdrift og måloppnåelse i prosjektet, men også av rent faglige årsaker er det vesentlig at det blir etablert et overvåkingsprogram som kan følge prosjektet fra start. Her bør effekter av tilbakeføringen for vegetasjon, landskap, dyreliv, ferdsel og ulike typer næringsvirksomhet inngå. Det unike med Hjerkinns PRO er at det starter på et 0-nivå (= militær bruk), og følger området og økosystemet gjennom en periode med omstilling og tilbakeføring mot vedtatt nivå. Her ligger det derfor muligheter for et unikt datamateriale om tilbakeføring av denne typen områder, av faglig interesse både innen fag som økologi, landskapsgeografi og biologi, men også i forhold til studier av samfunns-perspektiver og forvaltningsregimer.

Perspektiv

En vanlig måte å dele inn landskap på er i naturlandskap, kulturlandskap og teknisk landskap. Arealet i dagens skytefelt er fordelt mellom alle disse landskapstypene. *Plan-* og



*Inngrep ved skytefeltet tilplanta med stedege oppformerte vierplanter som del av revegeteringsforsøk.
Foto: Dagmar Hagen*

utredningsprogrammet signaliserer at tilbakeføringa på Hjerkinns skal gå i motsatt retning av det som er trenden i norsk natur i dag – og at teknisk landskap skal vike til fordel for et naturlandskap. Hvorvidt det er mulig å tilbakeføre et fjellområde til natur kan det stilles både biologiske og filosofiske spørsmål ved. Kanskje tilbakeføringsprosjektet i Hjerkinns skytefelt gjør det nødvendig å beskrive en ny type landskap som kanskje kan kalles *menneskeskapt naturliknende landskap*. Dette vil være en landskapstype som skapes på bakgrunn av aktørers verdier og ønsker, politiske avgjørelser, fagkunnskap, økologiske og tekniske muligheter og retningslinjer fra forvaltningen.

Det vil være vesentlig for tilbakeføringsprosessen at framtidens landskap i det nedlagte skytefeltet aksepteres som forskjellig fra urørt natur. Slik aksept vil dempe stereotype, puristiske og urealistiske forventninger om å gjenskape området til noe ”oppriinnelig”. Det som skal skapes gjennom tilbakeføringa



*Der naturlig gjenvekst er kommet i gang bør det vurderes om området skal få ligge i fred framfor gjennomføring av aktive restaureringstiltak.
Foto: Dagmar Hagen*

er et framtidig landskap, styrt av menneskelige valg, men der naturen i området gir føringer i forhold til hva som er økologisk mulig, og der gamle og nye spor av mennesker kan inngå som en del av landskapet.

TTs turpartner



Forhandler av:
SUBARU ROVER MG MAZDA HYUNDAI

OKKENHAUG BIL

Paul Fjermstads vei 26, 7052 Trondheim Tlf. 73 80 40 00 www.okkenhaug.no